

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Бондаренко А.М.

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Досліджуються теоретичні основи фінансового механізму, проблеми здійснення інноваційної діяльності малими підприємствами. Обґрунтовується необхідність створення ефективного фінансового механізму інноваційного розвитку підприємств, необхідність використання державної фінансової підтримки інноваційної діяльності малих підприємств та запропоновано основні заходи, які сприятимуть інноваційному розвитку.

Ключові слова: фінансовий механізм, інноваційний процес, підприємство, економіка, потенціал.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави питання інноваційного розвитку економіки є не тільки запорукою успіху проведення системних реформ, але й важливою складовою добробуту та процвітання України. При цьому інноваційний розвиток наразі стає не лише «національною економічною ідеєю», а й тактичною державної економічної, гуманітарної та оборонної політики.

Необхідно зазначити, що основними двигунами інноваційного розвитку економіки будь-якої країни є підприємства.

В сучасних умовах успішне ведення підприємницької діяльності в ринкових умовах господарювання потребує постійного забезпечення конкурентних переваг вітчизняними підприємствами за рахунок впровадження інноваційних моделей їх розвитку. Інтеграція вітчизняних підприємств в світову торгівлю неможлива без подальшої їх трансформації відповідно до ринкових вимог, подолання економічного відставання від високо розвинених країн, здійснення інвестицій в їх інноваційний розвиток, в першу чергу, у науково-виробничу сферу з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Аналіз процесів, що відбуваються в економіці України, показує, що існуючі розбіжності в економічних системах з провідними країнами світу посилюються, це може привести до несумісності використання підприємствами сучасних технологій та інновацій, низької сприйнятливості вітчизняної економіки до інвестицій у сферах виробництва та сервісного обслуговування [5, с. 151].

Для того щоб, подолати сучасну кризу в економіці України необхідно стимулювати інвестиційну активність, в подальшому вдосконалювати механізми управління фінансовою діяльністю підприємств з метою підйому національної економіки та використовувати всі можливі підходи для вирішення цього складного питання.

Держава, регіони і підприємства повинні приділяти головну увагу і направляти спільні зусилля на створення системи фінансових механізмів, орієнтованих на розвиток економічного потенціалу вітчизняних підприємств, конкурентоздатного виробництва і збуту, стимулювати інноваційний розвиток базових та пріоритетних галузей економіки. Існуючі фінансові механізми покликані сприяти залученню необхідних обсягів ресурсів для реалізації потенційних ринкових можливостей підприємств та забезпечення інноваційного розвитку конкретних підприємств з метою заволодіння міцними ринковими позиціями [4, с. 55].

Тому важливим чинником розвитку економіки інноваційного типу є створення ефективного фінансового механізму інноваційного розвитку підприємств. Сьогодні управляти інноваційним процесом – це, передусім, управляти фінансовими ресурсами і через інститути та інструменти фінан-

сового механізму стимулювати інноваційний розвиток [3, с. 348].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок в рішення проблем фінансового забезпечення розвитку підприємств та їх об'єднань внесли вчені М.Д. Білик, І.О. Бланк, Ю.Н. Воробйов, В.М. Гец, В.В. Ковальов, М.І. Крупка, Г.О. Крамаренко, В.П. Кудряшов, А.М. Поддєрьогін, В.М. Суторміна, О.О. Терещенко та інші.

Проте аналіз сучасної літератури свідчить про недостатність теоретичних досліджень з ключових питань формування та удосконалення фінансового механізму інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Метою даної статті є аналіз сутності фінансового механізму інноваційного розвитку підприємств в Україні та розробка основних шляхів активізації інноваційної діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Вивчення робіт учених свідчить про те, що зараз проводяться дослідження фінансового механізму стосовно різних напрямів і сфер діяльності [8], комплексно освітлюються питання фінансового механізму підприємств [2,8,11]. За словами Опаріна В.М. «Фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.» [10]. Крупка М.І. трактує фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки як сукупність методів і форм, інструментів та важелів з відповідним регулюванням і забезпеченням їхнього впливу на інноваційний розвиток усіх сфер національної економіки [9]. А.М. Поддєрьогін бачить фінансовий механізм як цілісну систему управління фінансами підприємства [10, с. 10-12].

Погоджуючись у цілому з існуючим трактуванням фінансового механізму, вважаємо що найбільш точним є визначення Г.Г. Кірейцева: «Фінансовий механізм – це сукупність методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток і система фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив» [6].

Крім того, сьогодні Україна потребує масштабних змін в економіці, і мета цих змін не просто досягти економічного зростання, а щоб це зростання набуло інноваційної природи як основи стійкого економічного прогресу. Вихідним моментом при дослідженні проблем інновацій є розгляд процесів нагромадження фінансових ресурсів як економічної основи їхнього фінансового забезпечення. Йдеться про можливість здійснення інновацій за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. Так в галузі фінансово-кредитного регулювання доцільно застосовувати фінансово-кредитні важелі. Універсальними важелями для інноваційного розвитку можна назвати:

– поширення венчурних механізмів освоєння нововведень;

– створення сприятливих умов для приватних інвестицій у сферу науково-дослідних і дослідно-

Джерела фінансування інноваційної діяльності

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів							
		Власних	Питома вага, %	Державного бюджету	Питома вага, %	Іноземних інвесторів	Питома вага, %	інші джерела	Питома вага, %
		млн.грн.							
2004	4534,6	3501,5	77,2	63,4	1,40	112,4	2,48	857,3	18,9
2005	5751,6	5045,4	87,7	28,1	0,49	157,9	2,75	520,2	9,0
2006	6160,0	5211,4	84,6	114,4	1,86	176,2	2,86	658,0	10,7
2007	10850,9	7999,6	73,7	144,8	1,33	321,8	2,97	2384,7	22,0
2008	11994,2	7264,0	60,6	336,9	2,81	115,4	0,96	4277,9	35,7
2009	7949,9	5169,4	65,0	127,0	1,60	1512,9	19,03	1140,6	14,4
2010	8045,5	4775,2	59,4	87,0	1,08	2411,4	29,97	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,04	56,9	0,40	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,67	2925,6	8,1
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,26	1253,2	13,10	1311,3	13,7

Джерело: [13]

конструкторських розробок (НДДКР) та освоєння нових технологій;

– вирівнювання і збільшення інноваційного потенціалу регіонів шляхом активізації використання наявних у них науково-технічних ресурсів;

– застосування зарубіжного досвіду розвитку і фінансування інноваційної сфери через стратегію нарощування, запозичення та перенесення, а також можливостей технологічного трансферу у національних і міжнародних масштабах.

Також, спираючись на зарубіжний досвід можливим є впровадження методів прямого та непрямого стимулювання інноваційного підприємництва.

До прямого стимулювання доцільно віднести додаткове фінансування на підставі чинного законодавства та за цільовими програмами, до непрямих методів, відповідно, належать: створення сприятливого інноваційного клімату і стимулювання новаторства, наприклад податкові та кредитні пільги, страхування інноваційних ризиків тощо.

Проте в жодній країні ці методи не зустрічаються в чистому вигляді. Уряди всіх без винятку розвинутих країн впливають на інноваційний процес у своїх країнах комбіновано, застосовуючи методи як прямого, так і непрямого стимулювання.

Серед джерел фінансування інноваційної діяльності можна виділити наступні компоненти:

- бюджетні кошти;
- іноземні інвестиції;
- власні кошти підприємств;
- кредитні ресурси.

Якщо в світовій практиці наявні джерела фінансування інноваційного процесу розглядаються взаємопов'язано, то вітчизняна практика демонструє досить значні особливості, які полягає в наступному:

- структурна перебудова економіки змінила пріоритетність сфер фінансування, в окремих випадках майже повністю витіснивши сферу новаторства;
- серед джерел фінансування інноваційної діяльності переважає частка власних коштів підприємств;
- істотно скоротились централізовані джерела фінансування;
- слабо розвинуті альтернативи інвестування інновацій [4, с. 117].

Треба зазначити, що на даному етапі розвитку інноваційної системи у структурі фінансування інноваційних підприємств переважають власні кошти підприємств, наступними за ними йдуть інші джерела, не заборонені законодавством України. У 2013 р. частка власних коштів підприємств у за-

гальному обсязі фінансування інноваційної діяльності становила 72,9%, а у 2005 р. – 87,7%. Позитивною тенденцією у 2009 р., в порівнянні з 2008 р., стало різке збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів (майже в 13 разів, або на 1397,5 млн. грн.). Проте в 2011 р. спостерігається різке падіння, через несприятливий інвестиційний клімат. Частка коштів, виділених державним бюджетом за 2004-2013 рр. не перевищила й 3%. [табл.1, рис. 1].

Отже, тенденції інноваційної діяльності останніх років засвідчують про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та розвитку економіки в цілому.

Тож враховуючи ці факти необхідним та найважливішим у фінансово-кредитному забезпеченні є удосконалення механізму та збільшення обсягів бюджетного фінансування інновацій.

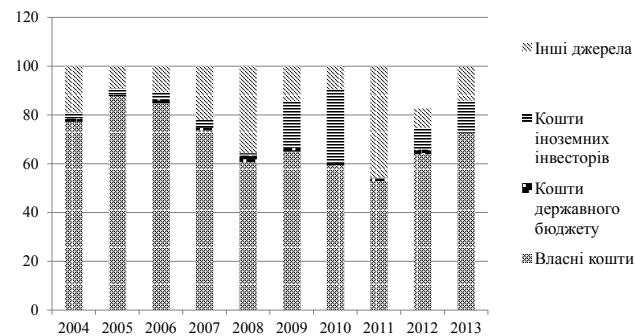

Рис. 1. Розподіл джерел фінансування інноваційної діяльності з 2004 по 2013 роки

Розроблено автором за даними [13]

Про низьку інноваційну активність підприємств свідчать показники обсягів реалізованої інноваційної продукції в Україні. У 2012-2013 рр. цей показник зменшився до 3,3% (для порівняння – в Євросоюзі – 75%). Крім цього, спостерігається безупинне зниження рівня наукомісткості вітчизняної продукції [табл. 2].

Основна проблема, що гальмує інноваційну діяльність в Україні це – недосконала система нормативно-методологічного забезпечення та державної підтримки. Досить довгий період інноваційному законодавству України була властива певна фрагментарність та непослідовність. Нині в Україні діє 14 законів, понад 50 підзаконних актів, виданих

Кабінетом Міністрів України, а також понад 100 правових актів відомчого характеру, які регулюють питання інноваційної діяльності підприємств. Разом з тим, більшість механізмів державної фінансової підтримки та податкового стимулювання, передбаченого цими актами, не можуть бути застосовані в повному обсязі. Відсутність системного підходу та єдиної науково-технологічної та інноваційної політики не компенсується збільшенням кількості законодавчих і нормативно-правових актів, численними змінами та доповненнями до них. Адже, як свідчить досвід, чим частіше змінюються правові норми, тим гірше вони виконуються [2, с. 282].

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Рік	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	У т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробничі новітні технологічні види продукції	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової%
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3

Джерело: [13]

Для того щоб збільшити обсяги залучення кредитних ресурсів, доцільно провести такі заходи:

- створити ефективну систему інноваційного кредитування (застосування кредитування малого інноваційного підприємництва під гарантії великих підприємств, зменшення відсоткової ставки за інноваційними кредитами);

- надавати безвідсоткові кредити чи кредити на пільгових умовах малим підприємствам, що займаються науковими розробками;

- використовувати досвід країн з розвинутою економікою, де значного поширення набуває кредитування й інвестування малих підприємств так званими «бізнес-ангелами» – суб'єктами підприємницької діяльності, які ризикують невеликою часткою капіталу, сподіваючись на багаторазове збільшення вкладених коштів. Невеликі суми дадуть змогу розгорнути діяльність, а в разі успіху (що особливо стосується інноваційної діяльності) – підключити до фінансового забезпечення малих підприємств інші фонди [9];

- у банківській системі розширити ресурсну базу, це приведе до ефективного використання кредитних ресурсів не тільки на поповнення обігових коштів, а й на реалізацію інноваційних проектів малим бізнесом тощо.

Список літератури:

1. Бланк І. А. Основи фінансового менеджменту. Т. 1 / І. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Ольга, 2001. – 592 с.
2. Висоцька І. Б. Стан та проблеми інноваційної діяльності промисловості України / І. Б. Висоцька // Наук. вісн. НЛТУ України. 2008. – № 18.10 – 385 с.

Також у структурі кредитних ресурсів можуть використовуватися кошти венчурних фондів, які у розвинених країнах широко використовують уже не одне десятиліття. Венчурне фінансування передбачає надання малим підприємствам коштів без обов'язкових економічних гарантій або застави, на відміну від банківського кредитування. Воно може розглядатися із двох точок зору: по-перше венчурне фінансування передбачає вагомий внесок коштів у ризикові з погляду фінансових результатів проекти, перш за все, в галузі високих технологій і, по-друге означає довго- або середньотермінові інвестиції у вигляді кредитів або вкладень в акції, що їх здійснюють венчурні фонди з метою створення і розвитку невеликих компаній [10].

В Україні існує значний нереалізований інвестиційний потенціал, зокрема потенціал фізичних осіб. За різними дослідженнями науковців, у населення вдома зберігається 60-70% заощаджень, тоді як банківською системою України мобілізовано в депозити і цінні папери лише 30% нагромаджень населення. Така низька активність пояснюється втратою довіри до українських цінних паперів та банківської системи.

В умовах гострого дефіциту інвестиційних ресурсів залучення заощаджень громадян у національну економіку набуває особливої актуальності для активізації інноваційного розвитку країни. Тому саме фінансові посередники забезпечують акумулювання заощаджень індивідуальних інвесторів та перелівання коштів від кредиторів до позичальників, від постачальників інвестиційного капіталу до споживачів. Тож для забезпечення фінансування інноваційного розвитку на сучасному етапі необхідні активні дії, спрямовані на розвиток небанківських фінансових посередників, зокрема інституційних інвесторів – страхових компаній, пенсійних фондів, інвестиційних компаній (фондів).

Висновок. Впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і техніки набуває особливого значення у сучасній світовій економіці. У період світової економічної кризи конкурентоспроможними є підприємства та галузі, що активно впроваджують та використовують інноваційні технології. Разом з тим, Україна продовжує розвиватися як країна з високою часткою сировинних галузей промисловості, а інноваційний розвиток не став однією з головних ознак зростання національної економіки.

Таким чином, формування та розвиток ефективного фінансового механізму інноваційного розвитку підприємств, повинно стати на макrorівні дієвим важелем забезпечення диверсифікації економіки, заснованої на застосуванні знань та впровадженні інновацій та справляти значний вплив на забезпечення сталого економічного зростання. На мікрорівні фінансовий механізм інноваційного розвитку покликаний сприяти прискореному зростанню венчурного підприємництва, яке на даному етапі розвитку потребує стабільного фінансово-кредитного забезпечення. У структурі фінансового механізму венчурне підприємництво забезпечується функціонуванням фінансово-кредитної системи України, особливо в частині діяльності інституційних інвесторів, які через наявність накопичених власних інвестиційних ресурсів можуть сприяти активізації інноваційного розвитку країни.

3. Волошин Л. І. Фінансова політика держави з питань розвитку інфраструктури інноваційної діяльності // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2010. – Випуск 14. – С. 347-353.
4. Замрига А. Б. Роль фінансування в інноваційному процесі // Збірник наукових праць Економічний дискус. – 2014. – № 2. – С. 117.
5. Дзензерський Д. В., Скірневська О. А. Система бюджетного управління фінансовою діяльністю корпорації та її удосконалення // Вісник ДУЕП. – 2013. – № 1. – С. 150-156.
6. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент / Г. Г. Кірейцев / Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
7. Колесова І. В. Фінансовий механізм корпорацій та напрями його модернізації // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 229-240.
8. Крамаренко Г. А. Финансовый анализ и планирование / Г. А. Крамаренко. – Днепропетровск: Издательство ДА-УБП, 2001. – 232 с.
9. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Автореферат дис. доктора екон. наук 08.04.01 – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2002. – 26 с.
10. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
11. Сизоненко В. О. Роль фінансової політики у розв'язанні суперечностей становлення національної інноваційної системи / Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 2. – С. 35-39.
12. Фінансовий менеджмент: підручник / Під кер. А. М. Поддєрьогина. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.
13. Джерела фінансування інноваційної діяльності – Електрон. ресурс / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Бондаренко А.Н.

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы

ПУТИ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

Исследуются теоретические основы финансового механизма, обосновывается необходимость создания эффективного финансового механизма инновационного развития предприятий. Исследованы проблемы осуществления инновационной деятельности малыми предприятиями. Обоснована необходимость использования государственной финансовой поддержки инновационной деятельности малых предприятий и предложены основные меры, которые будут способствовать инновационному развитию.

Ключевые слова: финансовый механизм, инновационный процесс, предприятие, экономика, потенциал.

Bondarenko A.N.

Black Sea State University named after Petro Mohyla

WAYS THAT WILL CONTRIBUTE TO INNOVATIVE DEVELOPMENT IN ENTERPRISE

Summary

Examines the theoretical framework of the financial mechanism, the necessity of creating an effective financial mechanism of innovative development of enterprises. Examine the problems of innovation in small enterprises. The necessity of the use of public financial support for innovation activities of small businesses and the proposed key measures that will contribute to innovative development.

Keywords: financial mechanism, innovation, enterprise, economy, potential.